

УДК 159.364.2

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-367-373

Олексій ШЕВЯКОВ©
доктор
психологічних наук,
професор
(Дніпропетровський
державний
університет
внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

Вікторія КОРНІЄНКО©
доктор
психологічних наук,
доцент
(Дніпропетровський
державний
університет
внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

Яніна СЛАВСЬКА©
кандидат
педагогічних наук,
доцент
(Дніпропетровський
державний
університет
внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

Олексій ЧЕРЕДНІЧЕНКО©
кандидат економічних
наук, доцент
(Хортицька
національна навчально-
реабілітаційна
академія,
м. Запоріжжя,
Україна)

РОБОТА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ЗІ ПСИХОТРАВМАМИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Визначено особливості психологічної корекції на поведінковому рівні в роботі зі психотравмами в період війни. Розроблено методичний підхід до гармонізації психологічного стану травмованої людини та окреслено критерії формування поведінкових компонентів такого стану під час війни. З'ясовано процесуальні особливості роботи майбутніх психологів зі психотравмами. Запропоновано апробовані й оригінальні психологічні методики та описано ефективні методи надання оперативної психологічної допомоги. Узагальнено досвід практичної роботи команди фахівців різних вишів України, які за сприяння спеціалістів із Америки та Європи розробили корисні психологічні техніки та детально описали необхідну психологічну допомогу при психотравмах. Представлено систематизований комплекс науково-навчальних циклів психоосвітніх матеріалів, що формують духовність особистості, активно впроваджуються в навчальний процес та реалізуються у прикладній професійній діяльності в різних галузях психологічної науки і практики; а також комплекс дієвих практичних вправ, індивідуальні практики роботи зі власними проблемами. Проаналізовано ключові помилки поведінки людей в умовах війни, шляхи переходу з пригніченого стану у стан відновлення. Виявлено особливості соціального функціонування при роботі з психотравмою. Рекомендовано психологічну корекцію поведінки особи під час війни у зв'язку зі зростанням поширеності та збільшенням кількості людей зі психотравмами.

Підкреслено значущість особистісних характеристик, психологічного потенціалу духовності, важливість упровадження різноманітних форм та методів, що впливають на стан психотравмуючого соціально-психологічного середовища.

© О. Шевяков, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8348-1935>
shevyakovy0@gmail.com

© В. Корнієнко, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8043-3046>
viktorija_korn@ukr.net

© Я. Славська, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2498-3323>
yanina19771@gmail.com

© О. Чередніченко, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0423-2402>
alexch2020357@gmail.com

Проведені на матеріалі майбутніх психологів розвідки дозволяють сформулювати попередні висновки. Дійсно, робота зі психотравмою в умовах війни супроводжується критичними моментами, найскладнішим із яких є корекція поведінки. Надання психопрофілактичної допомоги шляхом застосування комплексного корекційного методу дозволяє запобігти вкрай негативним наслідкам, що можуть психологічно деформувати особистість. Відповідно, необхідний подальший розвиток і апробація корекційного поведінкового методу психопрофілактики на ширшому емпіричному матеріалі, щоб рекомендувати його використання фахівцям зі психології. Отримані дані можуть бути корисними при визначенні напрямів роботи зі психотравмами під час війни і в майбутньому повинні розглядатись як об'єкти психологічної підтримки при створенні програм психореабілітації майбутніх фахівців.

Ключові слова: *війна, мир, перемога, психотерапія, психоосвіта, віра, сила волі, психотравма, психологічна допомога, навчальний процес.*

Постановка проблеми. У важкі для України часи війни робота психологів потрібна як ніколи і буде ще більше потрібна в майбутньому. Зараз нам на допомогу приходять колеги з усього світу, які мають досвід роботи в умовах війни, у різноманітних травматичних та кризових ситуаціях. Команда фахівців різних вишів України за участю психотерапевтів із Америки та Європи розробили корисні психологічні техніки та детально описали психологічну допомогу, потрібну майбутнім психологам при роботі зі психотравмами в умовах війни.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Існує небагато публікацій, пов'язаних саме з «поведінковим фактором» перемоги (Shevchenko et al., 2020; Sheviakov et al., 2018, 2022, 2023). Зокрема, цій проблемі присвячено дослідження таких авторів, як О. Шевченко, О. Шевяков.

Тривалий час проблема корекції поведінки не входила до пріоритетних наукових інтересів психології. Але останнім часом вона розглядається не лише в туристичній сфері, а й у психологічній, оскільки в центрі проблеми стоїть особистість (Т. Хомуленко, О. Кузнецов).

Таким чином, психологічна корекція поведінки особи під час війни є актуальною соціально-психологічною проблемою у зв'язку зі зростанням поширеності та збільшенням кількості людей зі психотравмами.

Обговорюючи психологічну корекцію поведінки, дослідники частіше підкреслюють особисті характеристики, потенціал, надають важливості формам та методам корекції, що значно менше впливають на соціально-психологічне середовище: О. Кузнецов, Т. Хомуленко, К. Фоменко. Адже цей об'єктивний фактор відіграє значну роль, і його значення не можна ігнорувати.

Мета статті – визначити особливості психологічної корекції на поведінковому рівні в роботі зі психотравмами в умовах війни. Окремим завданням дослідження стала розробка методичного підходу до гармонізації психологічного стану травмованої людини та отримання критеріїв формування поведінкових компонентів такого стану під час війни.

Респондентами дослідження стали молоді люди, які навчаються у вищих навчальних закладах України за спеціальністю «Психологія». Загалом опитано 300 осіб різних років навчання у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Очевидно, що високодуховні особистості легше долають стрес, страх, відчуття небезпеки. Тому авторами запропоновано цілісну програму духовного розвитку особистості фахівців зі психології в умовах війни. Духовний розвиток людини був важливим для людства в усі віки. За часів війни духовність особистості набуває особливого значення. Справді, без духовного відродження й оновлення, повернення духовності в душі людей неможливо говорити про відродження суспільства, його відповідність нормам цивілізованого існування, правовим і реальним гарантіям прав і свобод, що є пріоритетними в усьому цивілізованому світі.

Духовний розвиток – довгий і важкий шлях до вдосконалення. Він пробуджує здібності, піднімає свідомість на новий рівень, потужно трансформує спрямованість особистості, яка починає функціонувати в нових вимірах.

Молодь як суб'єкт і об'єкт духовної культури своїми перевагами, цінностями, орієнтаціями, потребами, діями відображає рівень духовної культури суспільства, в якому вона живе. Водночас пристосування до духовної культури розвиває духовні потреби, формує інтелектуальні та естетичні інтереси особистості, відображає внутрішні

багатство, міру духовної зрілості, тобто рівень особистісних якостей, котрий називають духовністю.

Таким чином, духовність, як інтегративна якість особистості, є однією з найбільш фундаментальних характеристик особистості як відкритої системи.

На нашу думку, духовність є складним психічним явищем; проявом внутрішнього світу людини; енергоінформаційною структурою особистості, багатою властивостями, котрими вона володіє. Духовність – це специфічні риси двох фундаментальних потреб особистості: ідеальної потреби в знаннях і соціальної потреби жити і функціонувати для інших.

Під духовним становленням особистості розуміється набуття духовних цінностей, самосвідомості особистості; розвиток її духовних пріоритетів; обґрунтування системи цінностей, що повинна лягти в основу життя, аби вийти на перший план у всьому процесі життєдіяльності. Джерелами духовності є наука, культура, релігія, мистецтво тощо.

З метою формування духовності особистості майбутніх фахівців у сфері психології запропоновано:

1. Поняття «духовна особистість»;
2. Авторську психологічну структуру духовної особистості;
3. Авторську модель формування духовної особистості молоді;
4. Тренінгову програму розвитку духовності особистості;
5. Тематичний план спеціальної дисципліни «Психологія формування духовності особистості»;
6. Критерії розвитку духовності особистості;
7. Джерела духовності особистості.

Під феноменом «духовна особистість» розуміється така особистість, яка у своїх думках і діях керується постулатом: «Я працюю для Вічності, але не просто працюю для вічності!» Людині для польоту потрібні не пір'я, а сила духу. Кожна нація, кожна держава, кожна галузь потребують сильної духом, національно свідомої, інтелектуально розвиненої, науково підкованої молоді. Тому невід'ємною частиною особистості молоді людини має бути духовність – провідна лінія її життєдіяльності.

Авторська психологічна структура духовної ідентичності представлена у вигляді стрижня, основу якого складають чинники саморегуляції, а саме: воля, совість, віра; гілки цього дерева – когнітивні та емоційно-вольові психічні процеси, психічні стани, психічні властивості, розумова діяльність, орієнтація тощо; вершина ж цього дерева прагне до пізнання, тобто до самовдосконалення.

Авторська модель духовного становлення особистості містить інструментальний, потребово-мотиваційний та інтеграційний компоненти.

Також пропонуємо психологічні тренінги для формування духовності особистості студентської молоді. Структурно Тренінгову програму з розвитку духовності особистості можна поділити на 7 тем-блоків (табл. 1). Для кожного блоку розроблено оригінальні вправи та модифіковано ті тренувальні технології, котрі можна застосовувати відповідно до поставленої мети. Використовувалися: рольові та ділові ігри, міні-дискусії, тренінгові вправи особистісного зростання, тілесно-орієнтовані тренінгові вправи, лекції, наукові семінари, круглі столи, конференції, паломництва, реколекції тощо.

Таблиця 1

Тренінгова програма духовного розвитку особистості

№	Тренінгові блоки	Основні психолого-педагогічні та тренінгові бази
1	Вступ до роботи	1. Ознайомлення з правилами роботи в Т-групі; 2. Формування атмосфери психологічної безпеки; 3. Психогімнастика.
2	Ціннісна орієнтація фахівця	1. Проективне малювання «Я і моє місце у світі людини»; 2. Рольова гра «Погані люди – добрі люди. Яка різниця?»; 3. Ділова гра «Готуємо кодекс поведінки ХХІ століття»; 4. Вправи для зняття «затискачів» в м'язах і підвищення рівня безпеки атмосфери в Т-групі.

№	Тренінгові блоки	Основні психолого-педагогічні та тренінгові бази
3	Духовне становлення фахівця	1. Рольова гра «Я в минулому, теперішньому і майбутньому. Яка різниця?»; 2. Психологічний практикум «Чим я найбільше пишаюся у своєму минулому? Що було таке, що варто було б жити інакше?»; 3. Вправа «Порожній стілець – мої друзі і вороги в минулому»; 4. Мозковий штурм «Визначення напрямів державної соціальної підтримки фахівця як майбутнього її творця»; 5. Вправи на зняття «затискачів» у м'язах, прояв експресії через рух.
4	Релігійна свідомість фахівця	1. Соціально-перцептивний тренінг особистісного зростання «Я очима інших. Чи можна мені довіряти?»; 2. Групове обговорення «Людина, яка активно вірить в Бога, – хто вона? Минуле, теперішнє, майбутнє»; 3. «Якби я писав священну книгу...»; 4. Вправи на зняття «затискачів» у м'язах, прояв експресії через рух.
5	Релігійна свідомість фахівця	1. Дискусія «Релігійно свідомою людиною – “за” і “проти”»; 2. Мозковий штурм «Хто я – піщинка, крапля води, порив вітру? Я відповідаю за майбутнє?»; 3. Ділова гра «Совість. Чи потрібна вона у XXI столітті?»; 4. Вправи на зняття «затискачів» у м'язах, прояв експресії через рух.
6	Обговорення результатів тренінгу	1. Дискусія «Я до роботи в Т-групі. Я після закінчення роботи в Т-групі. Що змінилося всередині мене?»; 2. Вправи на зняття «затискачів» у м'язах, прояв виразності через рух.
7	Підсумковий урок «Моє майбутнє»	1. Формування екзистенціального «Я»; 2. Розміщення почуття «Ми» в учасників тренінгу; 3. Вправи на зняття «затискачів» у м'язах, прояв виразності через рух.

За результатами психологічного тренінгу сформувалася точка зору, що молода людина перебуває на тому етапі духовного розвитку, коли вона: по-перше, бачить сенс того, що відповідає духовним ідеалам, і водночас він/вона має можливості; по-друге, у молодій людині сформовані відповідні риси характеру, знання та вміння, що дозволяють їй досягти мети, самореалізуватися у своєму духовному становленні.

На подальшому етапі дослідження нами запропоновано комплексну Програму духовного становлення та реалізації особистості, котра передбачає діагностичну та корекційну роботу, що дає можливість оцінити рівень духовності особистості та сприяти її підвищенню. Складовими програми є: формування системи цінностей як основи духовного становлення та реалізації особистості; виявлення цінностей як важливого чинника духовного розвитку особистості; навчання як ефективний метод формування духовних цінностей особистості; виділення релігійної свідомості як суттєвої складової духовності особистості; лекції зі спекурсу «Психологія духовного становлення та реалізації особистості».

Після групування основних характеристик нами було отримано дані про рівні духовності особистості (табл. 2).

З метою вивчення оцінки рівня розвитку духовності студентів нами було проведено емпіричні дослідження. Респондентами дослідження стали здобувачі, які навчаються у вищих навчальних закладах України за спеціальністю «Психологія». До опитування долучилися 300 осіб різних років навчання у ВНЗ.

Молоді люди з високим рівнем духовності та відповідним рівнем саморегуляції не створюють особливих клопотів і незручностей для наставників, вони незалежні та дисципліновані, законслухняні та намагаються відповідати вимогам освіти. Амбіції розвивати особисті прагнення до розширення власних можливостей відповідно до орієнтації на кшталт: «найкращий, яким я можу бути» – сприяють духовному становленню, зростанню особистості.

Таблиця 2

Характеристика рівнів духовності

<i>Рівень духовності</i>	<i>Рівневі характеристики</i>
Низький	<ul style="list-style-type: none"> ❖ особистість не завжди словом і вчинком утверджує духовні цінності буття; ❖ особистість прагне уникнути впровадження в життя духовних цінностей; ❖ особистість накопичує свої знання про духовне, культурне та релігійне життя країни випадково; ❖ особистість лише іноді присвячує свою роботу духовній ідеї; ❖ у результаті співвіднесення особистісно значущих цінностей із духовними особистість враховує останні лише за сприятливих умов.
Середній	<ul style="list-style-type: none"> ❖ особистість завжди на словах і не завжди на ділі утверджує духовні цінності буття; ❖ особистість сприймає духовні цінності без належного бажання; ❖ особа поповнює свої знання про духовне, культурне та релігійне життя країни під керівництвом наставника або за сприятливих умов; ❖ особистість за сприятливих умов присвячує свою працю духовній ідеї; ❖ особистість важко співвідносить особистісно значущі цінності з духовними.
Високий	<ul style="list-style-type: none"> ❖ особистість словом і вчинком утверджує духовні цінності буття; ❖ особистість охоче сприймає духовні цінності та втілює їх у власному житті; ❖ за власною ініціативою особа отримує інформацію про духовне, культурне та релігійне життя країни; ❖ праця заради духовної ідеї стає сенсом життя людини (безкорисливе служіння); ❖ особистість узгоджує особистісно значущі цінності з духовними, віддає перевагу духовним цінностям.

Особливістю студентів із середнім рівнем духовності є те, що вони віддають перевагу особистому життєвому досвіду над переконаннями інших. Тому наставникам важливо актуалізувати зв'язок власного життєвого досвіду з духовними цінностями. Молодь із середнім рівнем духовності потребує загальних заходів, що дозволять молодій людині пережити дію, котра потім може стати предметом дискусій під час круглих столів, розмови тощо. Шлях від власного досвіду шляхом його осмислення й узагальнення в балансі позитиву і негативу, усвідомлення деталей для подальшої реалізації – конструктивний шлях взаємодії з особистістю в напрямі розвитку її духовності.

Характерною рисою людей із низьким рівнем духовності є перевага матеріальних цінностей над духовними. Тому важливо допомогти таким людям побачити життєві альтернативи, спонукати їх до вибору ідеалів, підкреслювати важливість духовних аспектів життя. Наставникам доцільно актуалізувати моральні аспекти поведінки, посилаючись на досвід, знайомий кожній молодій людині чи її найближчому оточенню, і проілюструвати на підтвердження перспективну дію.

Порівняння розподілу рівнів духовності студентів «до» і «після» реалізації програми духовного становлення особистості показало ефективність прикладної програми. Зокрема, частка високої духовності у молоді зросла на 20 % (за рахунок впровадження вищезгаданої програми).

Встановлено невідповідну залежність та взаємовплив між: рівнем духовності та інтелекту; рівнем духовності та емпатії; рівнем духовності та рівнем реактивної тривожності; рівнем духовності та рівнем особистісної тривожності; рівнем духовності та рівнем релігійності; рівнем духовності та рівнем релігійних установок; рівнем духовних і матеріальних цінностей.

Окреслено критерії, котрим має відповідати духовна особа: моральні – духовна особа має бути релігійною людиною, а також сповідувати обрану релігію; мати об'єктивні та суб'єктивні повноваження; мати пристрасть до роботи та повагу до неї; бути справедливою; мати етичну та ділову делікатність і відчувати радість спілкування; інтелектуальний – високий рівень професійної підготовки; точність пам'яті, гнучкість мислення, творчість уяви; темперамент, стійка нервова система (вроджені фактори); сила волі та віра (набуті фактори); культура мовлення, риторика; інтуїція; навички спостереження; фізичні та канонічні – одяг, постава, поведінка; благородство,

одухотворення тощо.

Висновки. Підсумовуючи результати тренінгової роботи, варто зазначити: паніка, страх – вірні супутники ворога і поразки; віра в перемогу є сильним і спонукальним чинником самої перемоги, а найпотужнішим ресурсом перемоги є дві речі: віра в себе та віра у свою духовну країну. Важливо виконувати свої безпосередні обов'язки, допомагати іншим, повертатися до відновленого стану розуму, до стану, в якому має місце стресостійкість. Адже після темряви ночі завжди приходиться світло нового дня.

Таким чином, отримані дані можуть бути корисними при визначенні напрямів роботи зі психотравмами під час війни і в майбутньому можуть розглядатися як об'єкти психологічної підтримки при створенні диференційованих програм психореабілітації майбутніх фахівців у сфері психології.

Список використаних джерел

1. Khomulenko T., Fomenko, K., Rochniak A., Kuznetsov O., Kostikova I., Diomidova N. Psychological and biological issues in physical activity. *Sport Self-Regulation as a Motivational Source*. 2019. Vol. 10. No. 2. P. 291–300.
2. Khomulenko T., Kuznetsov O. Psycholinguistic meaning of the concept of «faith». *Psycholinguistics*. 2019. Vol. 25. No. 1. P. 338–362. URL : <https://doaj.org/article/78187162bf2c47e1b9a1ffe66e28aa30>.
3. Kuznetsov O., Khomulenko T., Fomenko K. Prayer as a subject of speech activity and its communicative intention. *Psycholinguistics*. 2018. Vol. 23. No. 1. P. 309–326. URL : <http://doi.org/10.5281/zenodo.1211565>.
4. Shevchenko O., Burlakova I., Sheviakov O., Agarkov O., Shramko I. Psychological foundations of occupational health of specialists of economic sphere. *Медицинські перспективи*. 2020. Т. 25. № 2. С. 163–167.
5. Shevchenko H., Antonenko T., Bezuhla M., Safonova I. Students' spiritual security education. *Journal of History Culture and Art Research*. 2020. Vol. 9. No. 4. P. 98–110. URL : <http://193.140.9.50/index.php/ilk/article/view/2799>.
6. Sheviakov O., Burlakova I., Kornienko V., Vakukik V., Slavskaya Ya., Ostapenko I., Gerasimchuk O. Psychoprophylaxis of the professional training crisis. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2022. Vol. 2. No. 1. P. 7–15.
7. Sheviakov O., Gerasimchuk O. Psychological aspects of formation of professional health safety of specialists System // International security studios managerial, economic, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects : international collective monograph. Tbilisi, Georgia : Georgian Aviation University, 2023. 1438 p. P. 1133–1147.
8. Sheviakov O., Burlakova I., Kornienko V., Vakulik V., Slavskaya Ya., Ostapenko I., Gerasimchuk O. Psychoprophylaxis of the professional training crisis. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2022. Special Issue № 1. P. 317–324.
9. Zhyhailo N., Sheviakov O., Burlakova I., Slavskaya Ya., Ostapenko I., Gerasimchuk O. System of psychological support for the development of rehabilitation potential of power structures specialists. *Public administration and Law Review*. 2023. Vol. 1. Issue 13. P. 62–76.
10. Blynova O., Holovkova L., Sheviakov O. Philosophical and sociocultural dimensions of personality psychological security. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2018. No. 14. P. 73–83. URL : <http://ampr.diit.edu.ua/article/view/150750>.

Надійшла до редакції 22.01.2024

Прийнято до опублікування 30.01.2024

References

1. Khomulenko, T., Fomenko, K., Rochniak A., Kuznetsov O., Kostikova I., Diomidova N. (2019) Psychological and biological issues in physical activity. *Sport Self-Regulation as a Motivational Source*. Vol. 10. No. 2, pp. 291–300.
2. Khomulenko, T., Kuznetsov, O. (2019) Psycholinguistic meaning of the concept of «faith». *Psycholinguistics*. Vol. 25. No. 1, pp. 338–362. URL : <https://doaj.org/article/78187162bf2c47e1b9a1ffe66e28aa30>.
3. Kuznetsov, O., Khomulenko, T., Fomenko, K. (2018) Prayer as a subject of speech activity and its communicative intention. *Psycholinguistics*. Vol. 23. No. 1, pp. 309–326. URL : <http://doi.org/10.5281/zenodo.1211565>.
4. Shevchenko, O., Burlakova, I., Sheviakov, O., Agarkov, O., Shramko, I. (2020) Psychological foundations of occupational health of specialists of economic sphere. *Medychni perspektyvy*. Т. 25. № 2, pp. 163–167.
5. Shevchenko, H., Antonenko, T., Bezuhla, M., Safonova, I. (2020) Students' spiritual security education. *Journal of History Culture and Art Research*. Vol. 9. No. 4, pp. 98–110. URL : <http://193.140.9.50/index.php/ilk/article/view/2799>.
6. Sheviakov, O., Burlakova, I., Kornienko, V., Vakukik, V., Slavskaya, Ya., Ostapenko, I.,

Gerasimchuk, O. (2022) Psychoprophylaxis of the professional training crisis. *Philosophy, Economics and Law Review*. Vol. 2. No. 1, pp. 7–15.

7. Sheviakov, O., Gerasimchuk, O. (2023) Psychological aspects of formation of professional health safety of specialists System // International security studios managerial, economic, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects : international collective monograph. Tbilisi, Georgia : Georgian Aviation University. 1438 p., pp. 1133–1147.

8. Sheviakov, O., Burlakova, I., Kornienko, V., Vakukik, V., Slavska, Ya., Ostapenko, I., & Gerasimchuk, O. (2022) Psychoprophylaxis of the professional training crisis. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. Special Issue № 1, pp. 317–324.

9. Zhyhailo, N., Sheviakov, O., Burlakova, I., Slavska, Ya., Ostapenko, I., & Gerasimchuk, O. (2023) System of psychological support for the development of rehabilitation potential of power structures specialists. *Public administration and Law Review*. Vol. 1. Issue 13, pp. 62–76.

10. Blynova, O., Holovkova, L., & Sheviakov, O. (2018) Philosophical and sociocultural dimensions of personality psychological security. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. No. 14, pp. 73–83. URL : <http://ampr.diit.edu.ua/article/view/150750>.

ABSTRACT

Oleksii Sheviakov, Victoria Kornienko, Yanina Slavska, Oleksii Cherednichenko. Work of future psychologists with psychotrauma during the war. The article defines the features of psychological correction at the behavioral level in working with psychotraumata during the war. A methodical approach to the harmonization of the psychological state of a traumatized person has been developed and the criteria for the formation of behavioral components of such a state during the war have been obtained. The procedural features of the work of future psychologists with psychotraumata have been clarified. Proven and original psychological methods are proposed and effective methods of providing operational psychological assistance are described. The experience of the practical work of a team of specialists from different universities of Ukraine, who, with the assistance of specialists from America and Europe, developed useful psychological techniques and described in detail the necessary psychological help for psychological trauma is summarized. A systematized complex of scientific and educational cycles of psycho-educational materials is presented, which forms the spirituality of the individual, is actively introduced into the educational process and is implemented in applied professional activities in various fields of psychological science and practice. A complex of effective practical exercises, individual practices of working with one's own problems are presented. The key mistakes of people's behavior in the conditions of war, the ways of transition from a depressed state to a state of recovery are analyzed. Peculiarities of social functioning when working with psychotrauma have been revealed. Psychological correction of a person's behavior during the war is recommended due to the increasing prevalence and increase in the number of people with psychological trauma.

The importance of personal characteristics, the psychological potential of spirituality, the importance of implementing a variety of forms and methods that affect the state of a psychotraumatic social and psychological environment is emphasized.

Conducted research on the material of future psychologists allows us to draw preliminary conclusions. Indeed, work with psychotrauma in the conditions of war is accompanied by critical moments, the most difficult of which is behavior correction. The provision of psychoprophylactic assistance through the use of a complex correction method allows to prevent extremely negative consequences that can psychologically deform a person. Accordingly, further development and approval of the corrective behavioral method of psychoprophylaxis on a wider range of empirical material is necessary in order to recommend its use to psychology specialists. The obtained data can be useful in determining the areas of work with psychotraumata during the war and in the future should be considered as objects of psychological support in the creation of psychorehabilitation programs for future specialists.

Keywords: war, peace, victory, psychotherapy, psychoeducation, faith, willpower, psychotrauma, psychological help, educational process.